

DIALOGINEN TYÖSKENTELYTAPA OPETUKSESSA

Lassi Pruuki, *TT, dosentti, perhe- ja pariterapiakouluttaja, työnohjaaja, Dialogic Oy*

Dialogi ja dialogisuus

Opettajan näkökulmasta katsottuna dialogisessa työskentelyssä on kysymys siitä, millä kaikilla tavoilla hän voi edistää dialogin syntymistä ja ylläpitää sitä. Saman voi ilmaista myös toisin: miten luoda ja edistää dialogista tilaa. Oletukseni on, että oppilaiden oppimismotivaatio on olennaisella tavalla sidoksissa opetuksen dialogisuuteen. Jos oppilas kokee itsensä haastetuksi mukaan subjektina, avautuu hänelle myös opetuksen mielekkyys.

Sanalla "dialogi" tarkoitetaan arkikielessä ihmisten välistä vuorovaikutusta tai keskustelua. Sanaa käytetään kuitenkin myös erityismerkityksessä, kun tehdään ero dialogin ja "tavallisen" keskustelun välillä. Keskustelussa tavoitteena on vain oman kannan ilmaiseminen, päätöksen tekeminen ja mahdollisesti myös toisen kannan voittaminen. Keskustelijoiden lausumat eivät välttämättä kytkeydy toisiinsa, eivätkä rakennu toisistaan. Keskustelijat tuovat vuorotellen esiin omia näkemyksiään. Dialogissa taas puhuja asettautuu koko ajan keskustelutilanteissa suhteissa toisiin siten, että hän jättää tilaa vastaussanoille. Vastauksat eivät ole lopullisia määrittäjiä tai vastauksia, vaan vain avaavat puhujan tuomaa yhtä uutta näkökulmaa asiasta.

Dialogisuudella puolestaan viitataan joko asenteeseen tai taitoihin, jotka edistävät dialogin toteutumista. Dialogisuuden ydin voidaan ilmaista seuraavasti: "Dialogisuus on taitoa puhua siten, että toinen haluaa kuunnella ja kuunnella siten, että toinen haluaa puhua." Dialogisuus on ennen kaikkea tapa olla olemassa. Dialogisuuden olemispuolta valottaa hyvin kirjallisuudentutkija Mihail Bahtinin sanat, joiden mukaan vain kanssakäymisessä – ihmisen vuorovaikutuksessa ihmisen kanssa – jäsenyyty myös ihminen ihmisessä niin toisille kuin itselleenkin. Näin dialogisuus on samaan aikaan sekä oman itsen että toisen rakentumista ja rakentamista.

"Dialogisuus on taitoa puhua siten, että toinen haluaa kuunnella ja kuunnella siten, että toinen haluaa puhua."

Dialogin tavoitteena opetuksessa on laajentaa ymmärrystä

Dialogin tavoitteena on maksimoida erilaisten ajatustapojen määrä, jotta dialogiin osallistuvien ymmärrys voisi laajentua. Pikemminkin kuin osoittaa jonkin näkökulman oikeus ja perustelut, pyrkimyksenä on nähdä asia tai kysymys mahdollisimman monessa eri valossa. Oppilaiden erilaiset "äänet" ja ajatukset voivat kukin valottaa käsiteltävää asiaa uudesta perspektiivistä.

Opettajan tehtävänä on luoda ja ylläpitää ilmapiiriä, joka mahdollistaa yhteistä ajatusten vaihtoa ja kehittelyä. Dialogin pahin vihollinen on varma tietäminen, joka sulkee pois kaiken muun. Avoimeen dialogiin lähteminen ei ole helppoa – vallankaan silloin, kun joku esittää ratkaisevasti omasta kannasta eräviä ajatuksia. Bahtin toteaaakin, että dialogisuuden näkökulmasta on haastavinta kiinnostua niistä ajatuksista, joista "en alun perinkään pitänyt". On hyväksyttävä, että joskus dialogin keskeinen yhteinen ymmärrys on, että ei ole yhteistä ymmärrystä.

Dialogisuus ja opettajan asiantuntijuus

Dialogisessa opetuksessa opettajan keskeinen tehtävä on tehdä tilaa oppilaiden puheelle ja ajatuksille. Opiskelijoita ei nähdä niinkään tiedon vastaanottajina kuin sen luojina, kehittäjinä ja muokkaajina. Usein opettajan on hyvä laittaa varsinkin dialogisen työskentelyn alkuvaiheessa oma sisällöllinen asiantuntijuutensa ikään kuin "kellumaan". Hänen tulee sietää epävarmuutta, kyseenalaistaa omat olettamuksensa ja olla mahdollisimman avoin. Tekeehän "tietämättömyys" uteliaaksi ja avoimeksi uusille ajatuksille.

Dialogisessa opetuksessa opettajan tähtäyspiste on myös laajempi kuin monologisessa. Monologisessa opetuksessa opettajan mielenkiinto kohdistuu vain opetuksen sisältöön: "Oppia, että..." Toki dialogisessakin opetuksessa ollaan kiinnostuneita sisällöstä, mutta ennen kaikkea siitä, kuinka opiskellaan ja opitaan. Dialogisessa opettaja-oppilas -suhteessa oppilaan rooli aktiivisena ja tasavertaisena toimijana sekä tiedon etsijänä nousee esiin. Edellä kuvatun prosessin ohella opettaja on lisäksi sisällön asiantuntija. Hänen on tuotava keskusteluun jäsentäviä käsitteitä, uutta informaatiota ja erilaisia ajatustapoja, jotka nekin on tosin tärkeää ottaa dialogin kohteeksi.

"Opettajan näkökulmasta dialogisuus on ennen muuta kiinnostusta ja halua olla dialogisessa suhteessa oppilaiden kanssa."

Oppilaista kiinnostuminen ja avoin asenne

Opettajan näkökulmasta dialogisuus on ennen muuta kiinnostusta ja halua olla dialogisessa suhteessa oppilaiden kanssa. Dialogisuus näyttäytyy jo pienissä eleissä ja ilmeissä, kuten siinä, miten tervehdin ihmistä. Katsonko silmiin ja pysähdyn kiinnostuneena, vai tervehdinkö vain nopeasti ja rutinoituneesti? Kun kohtaan oppilaan, keskitynkö tosissani yhteiseen olemiseemme vai mietinkö vain jotakin itselleni tärkeää? Olenko tässä ja nyt, vai kurottaudunko jo seuraavaan hetkeen?

Opettajan tapaan olla suhteessa oppilaaseen liittyy olennaisesti hänen tapansa "nähdä" oppilas: näkeekö hän tämän yksiulotteisesti vai moniulotteisesti. Yksiulotteisuus voi ilmetä esimerkiksi määreinä ja diagnooseina kuten "lahjakas", "villi", "huomionhakuinen" tai "adhd". Tällöin se, mitä kaikkea muuta oppilas on, jää helposti varjoon. Ongelmallista on myös se, että opettaja alkaa helposti elää ja toimia yksipuolisesti ikään kuin hänen määritelmänsä ja "diagnoosinsa" olisi oikea. Näin ollen hän "tuottaa" sitä, mitä ajattelee – ainakin itselleen.

Opettajan dialoginen oleminen voi olla merkittävä "lahja" oppilaalle, mutta myös opettaja voi saada siitä itselleen voimaa ja iloa sekä mahdollisuuden laajentaa omaa ymmärrystään oppilaistaan ja maailmasta.

Kirjoitus on aiemmin julkaistu pidempänä versiona Teologia.fi-verkkajulkaisussa Teema 2012/2: Uskonnonopetus.